

Με αφορμή τον καθορισμό της 6^{ης} Μαρτίου ως παγκόσμιας ημέρας κατά της σχολικής βίας είναι αδιαμφισβήτητη η ανάγκη όλοι εμείς τα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας δάσκαλοι και μαθητές καθώς και οι φορείς της διοίκησης της εκπαίδευσης να προβληματιστούμε πάνω στο σοβαρό αυτό ανθρώπινο και κοινωνικό πρόβλημα που δυστυχώς γεννιέται, εντοπίζεται και υποθάλπεται σε ένα χώρο που το κατεξοχήν έργο του είναι η διάπλαση της προσωπικότητας του νέου ανθρώπου και η ηθική διαπαιδαγώγηση του.

Το φαινόμενο λοιπόν της χρήσης βίας μεταξύ μαθητών στο χώρο σχολείου που έχει ποικίλα αίτια αλλά και ποικίλους στόχους μέχρι πριν κάποια χρόνια αφορούσε τις ΗΠΑ και άλλες ευρωπαϊκές χώρες αλλά όχι ιδιαίτερα την Ελλάδα.

Τα τελευταία χρόνια όμως το πρόβλημα εμφανίζεται και στον τόπο μας με αυξανόμενη συχνότητα και παίρνει ανησυχητικές διαστάσεις. Οι συγκριτικές αναφορές για πορίσματα ερευνών σχετικά με το μέγεθος του προβλήματος καταδεικνύουν τα κάτωθι:

Στατιστικές της Αμερικανικής Ιατρικής ένωσης αναφέρουν ότι 15-30 % των μαθητών εμπλέκονται σε φαινόμενα εκφοβισμού είτε ως θύματα είτε ως θύτες. Οι μαθητές δηλώνουν ότι έχουν δεχθεί εκφοβισμό ήδη από το δημοτικό. Σύμφωνα με πρόσφατη έρευνα, τα ποσοστά εκφοβισμού και θυματοποίησης μεταξύ των ελλήνων μαθητών του δημοτικού και του γυμνασίου είναι παρόμοια με αυτά των χωρών της βόρειας και δυτικής Ευρώπης, όπως η Ιρλανδία και η Νορβηγία αλλά πάντως μικρότερα από αυτά που αναφέρονται στην Αγγλία και τις ΗΠΑ.

Σύμφωνα με μεγάλη έρευνα του ΕΚΚΕ που έγινε σε 101 σχολεία και 2000 μαθητές, με σκοπό την χαρτογράφηση της ζωής των μαθητών στο Δήμο της Αθήνας, οι μαθητές του δημοτικού είναι πιο επιρρεπείς στην κακοποίηση σε σχέση με τους εφήβους. Επίσης το 11% των μαθητών του γυμνασίου ομολογούν πράξεις βίας σε βάρος συμμαθητών τους και ένα 11 % δηλώνει πως έχει υποστεί βία από άλλα παιδιά. Στις απειλές καταφεύγουν μαθητές όλων των τάξεων σε ποσοστό 5%. Θεατές σε πράξεις βίας υπήρξε το 43% των μαθητών γυμνασίου και λυκείου. Έρευνα της Γενικής Γραμματείας Νέας Γενιάς, δείχνει ότι η βία εκδηλώνεται σε διάφορες μορφές σε πάρα πολλά σχολεία, αφού το 60,1% των μαθητών δηλώνει ότι παρατηρεί παρόμοια φαινόμενα είτε στην τάξη του είτε γενικά στο σχολικό περιβάλλον του. Εντούτοις, αν και τα επεισόδια αυξάνονται σε συχνότητα και σε σοβαρότητα η βία ευτυχώς δεν αποτελεί το κύριο χαρακτηριστικό της σχολικής ζωής στην Ελλάδα.

Τι εννοούμε όμως όταν μιλάμε για σχολική βία και εκφοβισμό;

Η βία στο σχολείο μας απασχολεί συνήθως όταν ασκείται κυρίως σωματικά (σωματική επίθεση). Οπωσδήποτε τα σπρωξίματα, τα χαστούκια, οι γροθιές, οι κλωτσιές και γενικά η σωματική βία είναι η πιο ανησυχητική εκδήλωση της επιθετικότητας επειδή απειλεί άμεσα την ασφάλεια του παιδιού. Υπάρχει όμως και η λεκτική επιθετικότητα που περιλαμβάνει βρισιές, κοροϊδία, ωμοφοβικά σχόλια, χειρονομίες και γενικά ταπείνωση με ύβρεις ή εκφοβισμούς. Κρυμμένη επιθετικότητα ή εχθρότητα βρίσκουμε και σε ενέργειες που δεν μοιάζουν καθόλου βίαιες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ο αποκλεισμός ενός παιδιού από ομάδες συνομηλίκων και η κακή συνήθεια να του κρύβουν τα βιβλία ή να του πετάνε τα πράγματα. Αυτές οι ενέργειες ουσιαστικά συνιστούν συναισθηματική επίθεση χωρίς χειροδικίες ή βρισιές.

Υπάρχει επίσης και ο σεξουαλικός εκφοβισμός οι χειρονομίες ο οποίος προσβάλουν ένα

παιδί, ο υποβιβασμός με απρεπή αγγίγματα, κινήσεις κτλ. Νεόφερτος είναι και ο ηλεκτρονικός εκφοβισμός που περιλαμβάνει τη χρήση email, chat rooms και κινητών με κλήσεις απειλητικού περιεχομένου, καθώς και τη χρήση κάμερας με σκοπό την απειλή ή ταπείνωση του εφήβου. Στις μέρες μας ακόμη σε κάποια σχολεία δρουν συμμορίες οργανωμένες από μαθητές ή από εξωσχολικούς που συνεργάζονται με μαθητές και αναπτύσσουν εγκληματική δράση σε βάρος συμμαθητών τους, ληστεύοντας, απειλώντας, πουλώντας ναρκωτικά. Ταυτόχρονα, εμφανίζεται και η ρατσιστική βία η οποία έχει την αφετηρία της είτε στον πολιτικό φανατισμό και την ένταξη μαθητών σε ακραίες πολιτικές ομάδες είτε στην έλλειψη αντιρατσιστικής αγωγής είτε στα ποικίλα κοινωνικά ερεθίσματα και αδιέξοδα που δημιουργούν ξενοφοβικές τάσεις. Οπωσδήποτε, οι τρόποι και τα μέσα άσκησης βίας καταδεικνύουν ότι ο κάθε μαθητής μπορεί κάποια στιγμή της σχολικής ζωής του να αποδειχθεί είτε θύτης είτε θύμα στην υπόθεση αυτή. Και αυτό γιατί ακόμη και η παρακολούθηση σκηνής βίας ενέχει κάποιο βαθμό ηθικής συνευθύνης, αν δεν συμβάλλει στην εξομάλυνση του προβλήματος. Επίσης, η σιωπηρή αποδοχή όποιας μορφής βίας σημαίνει ενθάρρυνση και επίταση του φαινομένου.

Αρκετοί, ισχυρίζονται ότι η γενικότερη αποηθικοποίηση και οι αμοραλιστικές τάσεις του σύγχρονου ανθρώπου ευθύνονται για την αύξηση των φαινομένων της βίας στο σύγχρονο σχολείο. Άλλοι πάλι θεωρούν ότι τα ποικίλα κοινωνικοοικονομικά αδιέξοδα που βιώνουν οι οικογένειες των παιδιών σε εποχή κρίσης σαν την σημερινή αποτελούν μια μορφή βίας που η πολιτεία ασκεί στον πολίτη και αυτή με την σειρά της γεννά την βία ως μορφή αντίδρασης. Στην εκδήλωση της βίας στα σχολεία μπορεί επίσης να συμβάλλει η κρίση του θεσμού της οικογένειας, η αδιαφορία ή η καταπίεση που ασκούν οι γονείς στα παιδιά ή τα φαινόμενα κοινωνικής ανισότητας που είναι πια απολύτως ορατά μέσα στις κοινωνίες και προκαλούν τους αδικημένους σε εξέγερση που εκδηλώνεται με ποικίλες μορφές.

Μπορεί ακόμη να ευθύνεται και το ίδιο το σχολείο το οποίο δεν προσφέρει στην εποχή μας τα εφόδια που χρειάζεται ο νέος δεν τον καλλιεργεί εσωτερικά, δεν του δείχνει τον δρόμο για την κατάκτηση της εσωτερικής ελευθερίας που αποτελεί προϋπόθεση για την σωστή αντίληψη του κόσμου και της ζωής και την υπεύθυνη στάση απέναντι στον συνάνθρωπο, τον συμμαθητή, τον φίλο. Το παιδί που δεν εμπιστεύεται τον δάσκαλο ή τον γονιό ή το φίλο, φοβάται και ο φόβος μετατρέπεται σε επιθετικότητα όταν οι περιστάσεις το επιτρέψουν. Αναμφίβολα και η σύγχρονη τεχνολογική πρόοδος διαδίκτυο και κινητό τηλέφωνο κυρίως συμβάλλουν στην διάδοση της βίας ως στάση ζωής και την προβάλλουν ως ένδειξη υπεροχής, αυτοπεποίθησης και δυναμισμού.

Ταυτόχρονα ομαδοποιούν ταχύτατα, χειραγωγούν και φανατίζουν αναδεικνύοντας την επιθετικότητα ως <μόδα>, in κατάσταση και μοναδική μορφή πάλης ενάντια στο παραδομένο και για αυτό ανυπόφορο. Όποια όμως και αν είναι η αλήθεια για τις αιτίες που προκαλούν το φαινόμενο και σίγουρα αυτή έχει ποικίλες πτυχές, εμείς οι δάσκαλοι σας γνωρίζουμε καλά ότι ο χώρος του σχολείου έχει μια μοναδικότητα: Οφείλει και πρέπει να υπηρετεί την αρετή να διαπλάθει πολίτες με ακεραιωμένες προσωπικότητες, με εφόδια που τιμούν την ανθρωπιά και μας διαφοροποιούν από τα ζώα.

Ο Παπανούτσος έλεγε ότι στον κόσμο της φύσης όλα τα άλλα ζώα χρησιμοποιούν την δύναμή τους για να επιβληθούν ενώ ο άνθρωπος με τη λογική του δημιούργησε τον ηθικό πολιτισμό που του άνοιξε νέους ορίζοντες, υπερτονίζοντας την πνευματική έναντι της υλικής του φύσης. Έτσι γρήγορα συνειδητοποίησε ότι η επιθετικότητα αν και είναι έμφυτη δεν είναι κοινωνικά αξιόπρακτη για αυτό και τιθασεύεται από την λογική.

Η βία γεννά βία διαταράσσει τις διαπροσωπικές σχέσεις, βλάπτει την κοινωνική συνοχή. Καμιά προοπτική δεν έχει ο άνθρωπος που τη χρησιμοποιεί ενώ αυτός που την δέχεται περιθωριοποιείται, απομονώνεται και μαραζώνει. Κάθε κοινωνία έχει τους κανόνες της και κάθε θεσμός τους δικούς του. Οφείλουμε όλοι να τους σεβόμαστε και αν εσείς οι νέοι θεωρείτε ότι δεν σας καλύπτουν υπάρχουν νόμιμοι τρόποι για να τους διαφοροποιήσετε. Υπάρχει ο διάλογος, το επιχείρημα, η πειθώ. Προς αυτή την κατεύθυνση έχουμε χρέος να σας καθοδηγήσουμε εμείς οι δάσκαλοί σας και οι γονείς σας. Αυτό πρέπει να ζητήσετε από εμάς αν δεν σας το παρέχουμε. Επικεντρώνοντας λοιπόν, στην πρόληψη και αντιμετώπιση της βίας στα σχολεία πρέπει να διασφαλίσουμε συνθήκες λειτουργικότητας και ευνομίας στη σχολική κοινότητα, να αναπτυχθεί κλίμα συνεργασίας, συμμετοχής και αλληλοσεβασμού ανάμεσα στα μέλη της.

Σημαντικοί παράγοντες οι οποίοι μπορούν να συμβάλλουν στη μείωση της σχολικής βίας και στην ασφαλή θωράκιση των σχολικών κοινοτήτων απέναντί της είναι οι ακόλουθοι:

Διαμόρφωση σχολικού κλίματος επικοινωνίας, διαλόγου και εμπιστοσύνης μεταξύ εκπαιδευτικών-μαθητών. Το κλίμα αυτό θα υποστηρίζεται και από τους εκπαιδευτικούς μέσα και έξω από την τάξη αλλά και από τον Δ/ντη της σχολικής μονάδας που έργο του είναι επίσης να στέκεται δίπλα στα παιδιά και στις δύσκολες και στις καλές στιγμές τους, και το πράττει.

Αξιοποίηση του θεσμού των μαθητικών κοινοτήτων για την ενίσχυση των διαδικασιών κατανόησης, διαμόρφωσης και τήρησης των σχολικών κανόνων και ανάδειξης των απόψεων των μαθητών. Οι ίδιοι οι μαθητές μέσω των εκλεγμένων συμβουλίων τους πρέπει να ελέγχουν τα φαινόμενα βίας και σε καμία περίπτωση να μην τα συγκαλύπτουν από όπου και αν προέρχονται.

Στα πλαίσια των διαφόρων μαθημάτων απαραίτητη κρίνεται η ενημέρωση των μαθητών σχετικά με την άσκηση, το σεβασμό και την προστασία των δικαιωμάτων των μελών της σχολικής κοινότητας. Ειδικότερα, να γίνονται συζητήσεις σχετικά με την άσκηση της βίας, τους τρόπους που εκδηλώνεται και πώς μπορεί να αποτραπεί με την συνδρομή όλων.

Ο συνήγορος του παιδιού ισχυρίζεται μάλιστα ότι το σχολείο μπορεί να καθιερώσει διαδικασίες συμφιλίωσης και εναλλακτικών κυρώσεων για τους μαθητές που ασκούν βία. Οπωσδήποτε όμως, η επιβολή ποινών πρέπει να αποτελεί την έσχατη λύση και να λαμβάνει χώρα ύστερα από προσωπική ακρόαση των μερών και εφόσον δικαιολογείται από την σοβαρότητα των παραπτωμάτων. Καλό θα ήταν επίσης να ενισχυθεί ο ρόλος των μαθητών στη διαδικασία επίλυσης συγκρούσεων ενδεχομένως και με τη δημιουργία ομάδων φιλίας και διαμεσολάβησης, ανάλογα με τις δυνατότητες υποστήριξης αυτών από εκπαιδευτικούς του σχολείου.

Κάθε σχολείο μπορεί επίσης να βρει υποστηρικτικούς μηχανισμούς προκειμένου να έχει τη δυνατότητα προσφυγής σε εξειδικευμένους επιστήμονες, ψυχολόγους ή κοινωνικούς λειτουργούς αν ανακύπτουν σοβαρά ζητήματα που σχετίζονται και με παράγοντες έξω από το σχολείο. (π.χ οικογενειακά προβλήματα).

Διέξοδο δίνουν και προαιρετικές ομαδικές δραστηριότητες που ενδιαφέρουν τους μαθητές και δίνουν νόημα στην καθημερινότητά τους. Μιλώ για ομάδες έρευνας, περιοδικού, ιστοσελίδας, θεατρικής έκφρασης, εικαστικών, comics, φωτογραφίας, προβολών, αθλητισμού. Γενικά οι πολιτιστικές δράσεις εξευγενίζουν το χαρακτήρα, διδάσκουν τη συνεργατικότητα, την αλληλεγγύη, την επικοινωνία, καταστάσεις που αντιμάχονται τη βία και την αντιπαλότητα.

Αναγκαία καθίσταται εκ των πραγμάτων και η συνεργασία του σχολείου με τους γονείς στην υπόθεση της επιμέλειας των παιδιών και των εφήβων. Πρέπει από κοινού να αφουγκράζονται τα προβλήματά τους, να επικοινωνούν ουσιαστικά και να κατευθύνουν χωρίς ηθικολογίες και υποκριτικό καθωσπρεπισμό. Το παράδειγμά τους περιμένουν οι νεότεροι και θέλουν να τους εμπιστευθούν. Ο αμοιβαίος σεβασμός είναι το όπλο για την επιτυχία αυτού του στόχου. Αυτός μπορεί και πρέπει να διασφαλιστεί στα πλαίσια του σχολείου.

Κλείνοντας θα ήθελα να απευθυνθώ σε όλους εσάς τους μικρούς και μεγαλύτερους μαθητές μου και μαθητές μας, αφού μιλώ εκ μέρους όλων των καθηγητών σας και του διευθυντή και να σας παρακαλέσω να μην υιοθετείτε τη βία σε καμία εκδήλωση της ζωής σας και σε καμία μορφή της. Η άσκηση βίας δε λύνει αλλά συσσωρεύει προβλήματα και δημιουργεί αδιέξοδα. Εμείς οι πνευματικοί γονείς σας θα είμαστε δίπλα σας οποτεδήποτε μας χρειαστείτε. Μη φοβάστε να μας μιλήσετε. Αν ποτέ δεχτείτε τη βία εξομολογηθείτε ό,τι σας απασχολεί. Το ίδιο να κάνετε και με τους γονείς σας. Αν πάλι ποτέ ασκήσατε βία, ζητήστε συγγνώμη και μην επαναλάβετε το αδίκημα. Σας υποτιμά ως οντότητες με πνευματική υπόσταση.

Ακόμη αν δείτε να την ασκούμε και εμείς καταγγείλτε την μέσα από τον διάλογο. Η συνεργασία μας είναι η μόνη επιλογή σε αυτό το δύσκολο δρόμο που διανύουμε. Ξέρουμε ότι την έχουμε και την έχετε ανάγκη. Εμείς οι δάσκαλοί σας μπορεί να έχουμε πολλά ελαττώματα που τα εντοπίζετε και μας επικρίνετε για αυτά. Έχουμε όμως ένα προτέρημα που σας αφορά: σας αγαπάμε και μπορείτε να μας εμπιστευθείτε χωρίς το φόβο της προδοσίας. Αν το κάνετε, θα βρείτε ίσως την απάντηση που ψάχνετε σε όλα τα γιατί. Έτσι δεν θα χρειάζεστε τη βία ως σύμμαχο σε καμία περίπτωση. Έτσι υπάρχουν πιθανότητες να βρείτε την εσωτερική γαλήνη προκειμένου να καταφέρετε το πολύ δύσκολο έργο που σας αναλογεί.

Και μην ξεχνάτε:<< Η βία είναι ο βασικότερος συνεργάτης του χρόνου στη φθορά των ανθρώπων και των έργων τους>> (Παν. Φωτέας).

Σας ευχαριστώ